

ACC. N:R M.1.1299 :1.

Bebyggelsen.

I Petri Kyrkogata var Pumpan. Det var mera bland ungdomen, som de sade det , bland de studerande. Det äg en restaurang, som heter så nu.

Nere på Södergatan är ett hus med en brant trappa rakt u i gatan (Strax ovanför Borgs.) Det huset kallades Stäket. Hjortgatan kallade de Hjortsträtet. I äldre tider sade de inte gata. Östertull, Södertull, Västertull och Norrtull sade man. Härbärgen var en liten restaurang vid Östertull.

Gatorna var stenlagda med kullersten. Vi har inget minne av, att det varit annorlunda.

Från det hörnet, där ^Kkarolina Forsbergs affär ligger och över till Gleerupska bokhandeln gick en träbro skrått över. Sladderbron tror jag, att de kallade den.

Fälader, kor och renhållning.

Här var ju lyckor och fälader. Fäladerna var längre ut. Staden arrenderade ut jord. Hade fäladsmarkerna några namn? ~~Om~~ De hade nummer kanske. Nu har de kallat det Stadsägan. Someli lycka ägde han säkert själv. Lyckan hade de som någon slags trädgård. De hade grönsaker, potatis och blommor. Säd hade de en del. Jag minns Klemenstorget som ett sädesfält.

De som hade jord, hade djur. En i Tvärgatan hade så mycket kor.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ulma M 158.

Fastighetsägarna skötte renhållningen. Bönder fick komma in och hämta gödsel. Många hade öppna gödselstackar inne i sta'n. Uppe vid Helgonabacken minns jag en gård, som hade det. I Tomegatan hade de det också. Avträden var det i alla gårdarna. De fick gödseln gratis bara för att de skulle hålla rent. Jag minns en på Väster, som körde dagligen. han hade många ställen.

Det var mycket flugor också.

Då var det inte kloaker. Allt spillvatten for i rännstenar på gator och gårdar och samlades i gropar.

När det varit marknad och torghandel, var det gubbar från fattighuset, som gjorde rent. Det var de, som flyttade ut bänkar också.

Vattenledning och pumpar.

De hade pumpar inne på gårdarna. Jag kan inte minnas annat än pumpar. I mindre hus tror jag knappt de hade riktiga pumpar. Sedan vattenledningen kom och det var torra somrar, fick man använda pumparna igen. Många hade tatt bort dem. Mitt för hypoteket på Krafts torg var det en med särskilt fint vatten. Vi tog vatten på vår gård igen, men vi undersökte vattnet på apoteket först.

ACC. N:R M.11299:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Epidemier.

Nervfeberepidemien var hemsk. Det var 1905. Det blev igenom mjölken. Alla skolor kom i bruk då.

När det var koppor, minns jag, att jag såg, att de kom med vagnar med sjuka, som skulle till epidemisjukhuset. De stt på en bräda.

När det var rödsot och koppor, var jag barn. De fick inte ligga hemma. Då skulle de ha mycket stort.

Under koleran var det en särskild avdelning på kyrkogården, där de kolerasjuka begravdes. Det var före vår tid.

Under rödsoten rökades de vid alla tullar. De fick ikke komma in i sta'n, om de inte var rökade. De hade nog bommar eller vakter vid tullarna. Men hur rökningen gick till, det vet jag inte.

Torghandel och marknad.

I Hjortens hörna(hörnet av Kungsgatan och Stortoget, där låg förr apoteket Hjorten.) där var klockbytarna, som bytade klockor. Det var gubbar, som drev omkring på gatorna och gjorde affärer, och de lurades så mycket de kunde.

Strax därintill var det tre små tält i rad efter varandra. Det var bara tak. Där serverade de mat för gubbar. Där var något gammalt bord och bänkar. Det var gummor, som köpte av slaktarna. De kallades kalungummorna. Det var för att de köpte inmäte av slaktarna och kokade. De hade litet kakor och karameller också.

Staden skötte om, att det sattes ut bänkar. Vid Gleerups bokhandel stod det gummor med ägg. Smör och ost, höns och kycklingar såldes också från bänkarna. Judarna ville ha levande kycklingar. De skulle slakta själva. Kommersen, som drevs från bänkarna kallades "börsen". Priserna steg och sjönk allteftersom det fanns mycket eller litet varor.

Slaktarna stod längre åt öster. De hade vagnar. Slaktarna hade bud, som gick omkring med tråg på axeln framåt middagen. Då var det det alltså billigare. De gick i gatorna och in på gårdarna.

Det gjorde de med fisk också. De rullade in i gatorna med "börar". Sill hade de också på torget. Den kom från Bjärred och vad det hette. Det var mycket från Malmö, Limhamnsill. Den var mycket efterfrågad. Från Trelleborg kom det också sill.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDUlma ~~M 160~~,
M161.

Wagnar med kröser, som vi sade, kunde det vara på hösten. Isynnerhet på hösten kom de med grönsaker. ~~Grönsaker kom mycket från Landskrona.~~

I september slaktade bönderna lamm och grisar. Då kunde de sälja halva och hela djur. Då köpte folk hem och saltade ner.

När det var mycket handel, stod de ända upp till Kyrkogatan. Vid stormarknaden fick de stå utmed gatorna uppåt och neråt. Ända ner till Linds järnhandel (Elida Johnsson.)

Det var lantborna, som kom in från byarna här omkring, från Dalby och Hällestad. Västerifrån kom de mera med fisk.

Det fanns små runda ostar. Merendels var det kummin i dem. De skar ut en trekant ur osten, som man fick smaka på. Smör fick man ta på en peng och smaka på. På vintern var det inte så gott. Äggen kostade 60, 67, 70 öre tjoget.

Då kunde man få landbobröd på Stortorgat. Mitt för gamla Rådhuset stod det brödvagnar. Varje dag fanns det vagnar med mjöl och gryn, ärter och bönor. Det var längre upp vid Hjortens hörna.

Prångare var sådana, som köpte och sålde till andra. De gick omkring och köpte från vagnarna. Slaktarvagnarna t.ex. ville insälja i smått.

Marknad var det på Mårtensstorget. Det var var tredje onsdag i månaden. Där hade de alla djur. Det började på eftermiddagen med uppvisning. De sprang runt med hästarna.

Särskilt stora marknader var påskmarknaden, fastemarknaden, i midfastan var det väl, och höstmarknaden i september, ungdomsmarknaden.

I trädens mitt för saluhallen hade de spetsar, färdiga plagg, tråd och knappar, sybehör, leksaker. Där var kopparslagare, krukmakare med lerfat och krukor. Där fanns korgar och långa stegar. Det kom skogsmänniskorna med. De hade liksom dragit ut mittskeppet på vagnarna, så att hjulen kom i ändarna. Baljor hade de också.

Bönderna kom in och köpte. Ibland hade de en ko eller ett par hästar efter vagnen för att sälja.

Bönderna satte in hästarna och vagnarna i gårdarna hos handelsmännen. Där Karlssons trädgårdar är, satte många in. Hö fick de ha med sig. annars skötte handelsmännens drängar om hästarna. De fick ha dem där fritt, Drängen fick kanske litet. Så handlade de allt, vad de behövde. Ibland hade de varor med sig in också. Hos Wickmans i Paradisgatan tog de in mycket förr (vid sidan av universitetet). Så såg gårdarna ut förr i världen.

Handelsmännen kallades handlande. Var det riktigt fint, kunde man säga grosshandlare. Patron sade de också. Det hörde man, att

de sade.

De låg på logiställen och litet överallt. Det var mest vid gårdarna omkring torget. Det fanns familjer, som alltid tog emot samma.

Här kom trädgårdsmästare från Landskrona. De kom alltid kvällen innan.

På ungdomsmarksnaden var det karusell. Det var på Vernrads gård, där köttbesikningsbyrån är nu.

Så kom de och sjöng. Jonglörer och vadade kallade dem, "kommanter". Någon gång kunde de gå omkring i gårdarna också. De hade positiv. Så var där de, som hade en bur med en fågel och sålde kärleksbrev. Fågeln tog dem med näbben.

Marknadsgåvor köpte man nog. Drängar och pigor skulle ge varandra skänker. Där fanns breda långa karameller med fransar.

Lantfruarna kom in till marknaden och var klädda i nationaldräkter. Det var mest de, som kom från öster., Dalby, Hällestad, Genarp, Björnstorp. Klutar hade de inte, utan stora blå schalletter med röda ränder.

En tid hade de marknad på Klemenstorget också. Där var djur och skogsprodukter. Det var på båda torgen samtidigt ett tag.

Det kunde nog vara bråk på eftermiddagen och kvällen. Då var de litet vimmelkantiga.

Extra tilldelning i affärer.

På ett ställe där man var kund, kunde man få litet karameller, russin eller en tvål. En cigarr till herrarna kunde det bjudas på, när bönderna kom in. Många gånger bjöds de på vin på kontoret.

Mjölkförsäljning.

Det fanns inte många små mjölkaffärer som nu. Först var det bara ett mejeri, Lunds mejeri i Magle stora Kyrkogata. Sedan kom Lunda-orten i Stora Södergatan. Sedan blev det små försäljningsställen. Jag var nog 14-15 år.

De lantbrukare, som hade sta'ns jordar och hade kor och lantbruk där kunde man få köpa mjölk. Det var bättre mjölk än på mejerierna. Smör och ost var billigare på torgat än på mejerierna.

Bostadsförhållanden, tvätt och städning.

Jag minns ej annat än brädgolv i boningsrummen. På lördagaran la de man enris och sand på golvet i ytterförstugan, på trappan och runt i kräng på gatan. Det var så högtidligt.

I rummen var det tapeter, i köken kalkade väggar. Många gånger hade man bara små kappgardiner över fönstren. Ofta var de tretunga ~~ade~~ gardiner. Det var en kortare tunga i mitten och längre vid sädorna.

Många hade öppen spis. Så hade de ju sådana där fina pottugnar. En del hade inte annat än murade ugnar av tegelsten och en vanlig järnugn framför. Tegelstensugnarna målades randiga. Det var bara sträck. Det skulle vara snyggare. På järnugnen framför hade de ringar. Där kunde delaga litet av varje. De hade inte mera än spis som de kunde baka litet i. Annars köpte de bröd.

Det var många, som fick dela kök. Det var mindre bemedlade. Nere på ångkvarn^{en} i Lilla Sädergatan var det många omsamma kök.

Storstädning var det var fredag eller lördag. Det skurades ju inte var vecka. Såpa och borste hade de. De har ju skurat med strå också. Det skulle helst vara råg. Det var lätt att få av lantbrukarna.

De tvättade i kölen. Alla hade inte bryggghus. De sköljde på gårdarna och hängde på vindar och gårdar. Från de stora lägenheterna

körde de ner till Höjeå och sköljde. De bykte hemma och åkte sedan nertill Höjeå. Vid Värpinge var de också. Där var väl något litet vattendrag. De bredde tvätten på klöver och gräs, som de höstade sedan. Det var stora tvättar. De tvättade bara ett par gånger om året. Det fanns många tvättgummor. De började tidigt, klockan 5. De hade stora byckar och bykte med bokaska. Det fick de köpa på lasarettet. De hade det i stora tunnor där. Mor tog ifrån brasan (Lundegård). När de bykte, slog de på hett och lät det rinna igenom. Så tog de ur tappen i karet och slog i pannan, och när det var hett, slog de på igen. Byka kunde de inte göra i köken. Där fick de koka i stället.

Tidningar.

Här var en tidning, Folkets tidning. Det var den enda. Tryckeriet var, där Epa är nu. De hade tidning tillsammans och så lånade de. Den kom inte ut varje dag till att börja med. Sedan kom Lunds veckoblad, gammalt och nytt.

Det var gummor och barn, som sprang och delade ut tidningar. Eller också fick man gå och hämta. Det var billigare.

Brevbärare.

De kom ju omkring med brev. Man fick betala till brevbäraren två öre, Sedan brev det höjt till tre.

Stadshäkte .

I Vårfrugatan låg "tjuvahålet". Det var stadshäkte. När de var dömda, kördes de vissa dagar, jag tror det var torsdagar, till Malmö. Det var någon slags fångtransporter. Jag tyckte de talade om, att det var bara någon slags gluggar, som släppte in ljuset. Jag har aldrig sett fångtransporter. De körde landvägen till Malmö. Det var nog hästskjuts. Det var särskild vaktmästare på häktet. Fångarna kallades tjuvar.

Bänkplatser i kyrkan. *

Folk gick mycket i kyrkan. De stod i gångarna. Hälften av bänkarna fick de betala för att få sitta i . I mittelgången betalade de 50 öre om året, i bänkarna vid sidan var det först 2,50 sedan 3kr. Där var det dörrar för bänkarna. Ibland reste man sig och delade, så att flera fick sitta. Prästfamiljerna satt längst fram. Herrar satt till höger och damer till vänster.

Dop och vigsel.

Dop hade de alltid i hemmen. Vigsel hade de i allmänhet i hemmen. Mera förmånt folk hade det i kyrkan.

Förr hade de alltid myrtenkrona. De var både vitklädda och svart

ta. Vita kom senare. De hade till och med kulörta klämningar i mirbarndom.

De brukade bjuda vin efter vigseln. Då var prästen kvar en liten stund. Flera hade större kalas. Det var efter råd och lägenhet. Vid barndop hade de också litetgrand.

Kyrktagning.

Kyrktagning höll de på med rätt länge. 25 år är det väl, sedan de slutade med det. Efter sex veckor var det alltid. Det var mest vid morgonbönen i domkyrkan. Prästen läste bönen för kyrktagna.

De fick inte gå till nattvarden, när de fått oäkta barn. Då fick de först läsa för prästen. Han hörde dem väl i katekesen. Det var regel, att det skulle vara så. Sedan blev de kyrktagna. Det var en skandal att få oäkta barn.

Lysning och förlovning.

Det var varken hälften eller alla, som förlovade sig. Men de fick visst en ring, när de gifte sig.

Något litet hade de lysningskalas. Då väntade ^{de} ju presenter. Första söndagen var det alltid för slåkten.

Ulma T 36.

Husförhör.

Jag har varit på husförhör. Det var naturligtvis kyrkliga människor, som gick dit. De hade det mest i husen i någon familj. Vi som bodde i distriktet, blev anmodade att gå dit. Man fick läsa ett stycke i katekesen, och det var frågor. Det var mest gamla, som gick, men det var barn också, som hade kyrkliga föräldrar. Jag var sköterska på lasaret ett då.

Söndagsskola.

Söndagsskola fanns inte. Lundegård: Det kom, när jag var 10-12 år. Eriksson: De frikyrkliga hade söndagsskola.

Begravning.

Man satte vita lakan för fönstren. Den döde sattes ut, där som det var litet kallt. De satte visst ner dem i graven också. Där var någon, som hade kistor. Där fanns väl klädsel och allt. De hade alltid någon, som gick ut och klädde. På senare åren var det så.

Sedan den döde var klädd, gick de omkring och skulle se. Jag har hört men ej sett, att de var klädda som brudar.

På begravningsdagen hade man enris framför huset, på hela trottoaren och halva gatan. Om det var goda vänner mittemot, grönskade de också. När det var någon, som haft anställning, som var död, grönskade de där, om de gick förbi där med processionen.

De hade ingen andakt, när de bar ut liket.

Luf 70.

De körde med likvagn. En prestaverade före liket. Han skulle helst vara i samma hantverk, som den döde haft. Den andra prestaverade efter likvagnen. Det var någon ur släkten eller en särskilt god vän. Kvinnorna var ej med i sorgetåget.

Jordfästningen var vid graven. Någon gång kunde det vara i kyrkan, men då var det alltid nere vid dörren. Bättre folk hade det därframme. Då fick de ersätta för att bänkarna flyttades bort.

Sjärlaringning var efter rang och värdighet. Mindre bemedlade ringde de för klockan 10, För de finaste mellan 1/2 12 och 12. Det var någon liten avgift för ringaren. Alla hade sjärlaringning, men alla hade inte ringning vid begrävning. Då började de ringa, när de gick hemifrån. De gac något tecken till ringaren.

De gick djupt svartklädda ett helt år, när det var någon närare släkting. Några år hade de långa vita förkläden med breda fallar. Jag minns inte, vilka det var, som hade det. Det var nog de bättre stånden. De satte krusflor på schalätterna. De hade vita snibbkragar, två snibbar fram och två snibbar bak.

Konfirmation.

Man hade svart klänning, lång, så den gick till fotknölen, kappa och hatt. Många hade schaletter. I handen hade man psalmbok och nästduk. Det var en särskilt fin näsduk. Det sålde de mycket i affärerna., av siden till och med.

Det var ju någon, som kunde bli fränsatt. Då fick de gå nästa år igen.

Då fick de inte sitta utan stå därframme kring altaret under förhöret. Förhöret var efter morgonbönen och varade till klockan 11 ungefär. Altarbordet var klätt med blommor, som vi lade samman till.

Lundegård: Vi skulle lägga samman till en present till prästen.
Eriksson: Vi lade pengar i prästens hatt.

Nattvardsgång.

När man namälde sig till nattvardsgång på expeditionen, lade man alltid pengar på bordet, 1 krona, 50 öre eller så efter råd och lägenhet.

Men annars vid dop och vigsel vet jag inte, att de betalede.

Klädsel.

Enklare folk hade grövre tyger. Alla hade inte hattar, utan många hade schaletter. De hade schalar med fransar runtikring, för det mesta hade de snibb. Ibland hade de tvärschalar, eller vad det var de kallade dem för. De var bara dubbelvikta. Det var ju en smaksak, vilket de hade. Merendels hade de en kappa till att gå i kyrkan med.